

CRITERII CALITATIV-SUBIECTIVE ȘI INTERSUBIECTIVE- DE EVOLUȚIE FAVORABILĂ PE PARCURSUL UNEI PSIHOTERAPII

Comunicare la a VII-a Conferință Internațională

Integrare și diversitate în hipnopsihoterapia ericksoniană

Piatra Neamț, 28-30 septembrie 2017

De

Jean-Marie BARTHÉLÉMY

Dr. în Litere și Științe Umane

Profesor Emerit de psihopatologie și psihologie clinică

Universitatea Savoie Mont Blanc, Chambéry

jean-marie.barthelemy@univ-smb.fr

*

Cincizeci de ani de practică psihologică, o jumătate de oră de prezentare, traducerea inclusă. Acestea sunt miza și provocarea acestei comunicări. Ele pică la țanc, deoarece abordarea noastră, dacă nu chiar esența ei, vizează esențialul: o psihologie concretă, desigur, dar mai presus de toate condiția umană de la care se inspiră, spre o practică ce o încarnează. Cu alte cuvinte, depășește cu mult pretenția "terapeutică" la care unii ar dori să reducă intervenția psihologică, de vreme ce aceasta nu poate constitui miezul preocupării și orientării sale metodologice. În mod paradoxal, acest tip de "neglijență", acest decalaj, o stabilește într-o poziție mai bună și, de altfel, determină o atitudine corectă pentru a promova o potențială eficacitate, alta decât una teoretică la care nu poate renunța complet, chiar dacă numai în rezonanță și solidaritate cu chemarea sau suferința altuia, care o solicită.

Cu alte cuvinte, metoda noastră nu va viza niciodată în mod prioritar nici exclusiv o calmare, sedare, stabilizare, remediere, rectificare, îmbunătățire, normalizare sau reechilibrare a/ale funcțiilor perturbate, a/ale simptomelor clinice sau patologice, ce ar reduce-o în final la un rol pur pedagogic sau educațional. Mai în profunzime, ea va căuta o alianță sau chiar o înțelegere subtilă cu condițiile naturale fundamentale ale vieții și cu toate modurile sale de exprimare; pentru a înscrie acolo în caz de carență, sau pentru a reinsera în urma unui eșec, o traiectorie umană singulară. Dacă într-adevăr despre asta e vorba, intenția cuprinzătoare și modalitățile sale de ascultare, precum și de intervenție, nu vor putea decât să se adapteze la predicatul acestei

vieți sau mai degrabă la această existență pe care se bazează în permanență, și care îi vor servi întotdeauna de busolă. Reactiv și inaccesibil la o abordare frontală sau brutală, sigiliul (amprenta) personal(-ă) se va dezvălui întotdeauna parțial, numai prin bias-ul tuturor formelor de licăriri, sugestii, apropouri, de "puncte-puncte", de subînțelesuri, de implicit, adică: din lipsa accesului direct, prin *metafore expresive* mediatore. Dimpotrivă, a vrea să o "identifice" sau să o conțină prin tehnici, proceduri, evaluări cuantificate, prin date metrice, principii, cadre sau injoncțiuni, va rezista tuturor veleităților de cucerire și va reveni în curând pe calea mult mai puțin rectilinie, mai sinuoasă și tulburată de libertatea sa, pentru a se întoarce la legile adaptării, deci ale inadaptării, adică ale invenției, ale surprizei, ale excepțiilor, ale contradicțiilor și ale derivatelor care sunt mult mai potrivite cu inscripția vitală a fundațiilor sale, atât comune, cât și singulare.

Insistențele recente, în numele unei presupuse obiectivități a evaluării, de a promova o căutare a criteriilor cantitative aplicate în domeniul psihoterapiei, încearcă să se impună dogmatic ca fiind singurele norme admisibile, în timp ce acestea se pot baza doar pe studii de apreciere subiective de ambele părți, cu excepția indicatorilor pur fiziologici, nu neapărat în armonie cu sentimentele celor în cauză, după cum reiese din cea mai elementară experiență clinică.

Acestea au consecința regretabilă de a redirecționa așteptările legitime ale pacienților către o multitudine de "terapii denaturate", în sensul propriu al termenului, în cel mai bun caz prezentate ca adjuvante sau complementare, atunci când nu vor să fie de-a dreptul substitutive. Aceste propuneri paliative promițătoare ale unei "bunăstări" himerice, a se înțelege o fericire mulțumit-naivă, sigure purtătoare de facilități ale primului egoism sosit, dar și la mila următorului avatar al destinului, sunt mai presus de toate amenințătoare pe termen lung pentru principiile indispensabilelor solidarități interumane, parte componentă a unei etici și, cu siguranță, a unei estetici fără de care orice act autentic psihoterapeutic va pierde din valoare, portanță și semnificație.

Acestea trimit în plan secund sau fac să pară suspectă, ca și cum ar fi secundară sau neglijabilă, paleta afectivă bogată de impresii și sentimente resimțite și exprimate, de partea pacientului ca și de cea a practicianului, - de impresii, atitudini, conduite și adeseori în veritabile

redefiniri sau reorientări ale existenței care prezintă tot atâtea caracteristici obiectivabile, cel puțin ca date de observație ce pot fi împărtășite, și care, mai ales, se deschid spre orizonturi până atunci șterse, inedite sau neexplorate de persoanele aflate în suferință și disperare.

Propunem așadar, pe baza unor exemple extrase dintr-o practică clinică perseverentă, să stabilim câteva linii de orientare pentru aceste evoluții, care, departe de a fi neglijabile, nu pot fi întemnițate nici prin criterii academice autoproclamate de "evaluare". Vom încerca să transmitem și să traducem câteva din aceste momente de grație care sunt în același timp subtile, amuzante și emoționante, care marchează "urmărirea" psihologică, în sensul nobil și fidel al termenului; mai în profunzime, ele dezvăluie factori incisivi care, în compania unui alt sine, determină aceste puncte de inflexiune ale unei avansări cucerite împreună cu răbdare. Această (practică) direcționează intuitiv cei doi parteneri uniți într-o singură intenție și sens împărtășite, nedeterminați nici în avans, nici în cursul său sau la sfârșitul acesteia, spre un traiect personal atașat (lipit) de alții, unde explicației unilaterale și univoce i se substituie calea făcută dintr-o implicare polifonică reciprocă.

Am ales patru momente-cheie ale unor instanțe de grație emblematică pentru această orientare față de care ne-am dori să vă sensibilizăm. Fiecare în maniera sa și cu accente diferite subliniază natura legăturilor dintre interlocutori în timpul unei psihoterapii, la momentul de debut, în momentul de mijloc al procesului și la sfârșitul acestuia.

"Dar dvs.vorbiți!" Așa a exclamat una dintre pacientele mele la începutul primei noastre întâlniri și al primului schimb de cuvinte. Niciun reproș în această observație cu alură de revelație; mai degrabă un amestec de uimire, surpriză și ușurare care făcea referire fie la o reprezentare distorsionată, caricaturată a rolului nostru, fie la experiențele sale anterioare, unde enunțarea dificultăților sale se izbea de o tăcere convenită și ritualizată, care însă nu își atinsese scopul. De la început, această observație uimită la maxim/stupefiată fondează o similaritate, o reciprocitate egalitaristă, o invitație de a împărtăși și nu o inegalitate de natură sau de nivel între interlocutori; un parteneriat autentic, la care novicele nostru perspicace se arată imediat receptiv și care deschide în mod implicit o perspectivă și un siaj în care ea (pacienta) se înscrie imediat, fără să pară necesar în prealabil să se instituie indicatoare și nici să se dicteze instrucțiuni.

Pentru curentul existențialist, marca și influența intersubiective nu se limitează doar la respectul minimal al unei diferențe sau specificități ale celuilalt, ci se referă la o necesitate fundamentală de a ne acorda și de a ne confrunța în vederea unui parcurs comun, o traiectorie mutualizată pe termen lung pentru a fi capabili în mod liber să scriem o istorie partajată care se finalizează prin dobândirea unui sens deschis. Suntem aici foarte departe de un demers psihoterapeutic care ar fi, după cum scrie Binswanger, "în serviciul unic al obiectului"¹ și de cel al unui practician redus la rolul de furnizor/prestator de servicii în fața celui ce a fost numit uneori abuziv, într-o derivă capitalistă nefericită, "client". El exprimă și mai clar în același eseu, nu fără critică la adresa unui anumit academism psihanalitic în care nu se recunoaște: "Această cură psihoterapeutică nu reprezintă doar o lucrare spirituală comună aplicată unui obiect sau la o problemă comună, un serviciu sau o performanță așadar, ci și un contact de comunicare și o influență reciprocă neîntrerupte, ceea ce reprezintă elementul decisiv propriu oricărui tratament psihic. În niciun caz această comunicare nu trebuie, așa cum credeau psihanaliztii ortodocși, să fie înțeleasă ca o simplă repetiție, deci, în cazul pozitiv, ca transfer și contratransfer și, în cazul negativ, ca rezistență și contra-rezistență, căci relația dintre pacient și medic reprezintă un fapt nou și autonom de comunicare, o nouă legătură creată de cele două destine, nu numai în funcție de raportul dintre pacient și medic, ci încă, și mai ales, în funcție de relația pur umană, în sensul unei colaborări autentice."² Binswanger insistă asupra faptului că e vorba de o punere în comun de experiențe trăite împărtășite și nu de o reconstrucție unilaterală sau de două reconstituiri disjuncte în funcție de competențe eterogene care își întorc spatele una alteia/sunt opuse; această elaborare, precizează el mai departe, subliniind în textul său mai multe pasaje cărora le atribuie așadar o valoare predominantă, se bazează pe „un *travailu* răbdător, comun, sistematic, pentru o *reconstituire a experiențelor trăite* și o *reconstrucție* care reflectă istoria interioară a vieții, lucru absolut creator pentru ambii parteneri, *travailu* făcut din asamblarea actelor de experiență, de înțelegere și de interpretare care, formând întâi unele cu celelalte un țesut lax, apar puțin câte puțin ca fiind din ce în ce mai puternic legate și structurate tematic, astfel că, în locul intervenției

¹ Ludwig Binswanger, «De la psychothérapie», conferință susținută în fața studenților în medicină din Amsterdam și Groningen în 1935, publicată în: *Ausgewählte, Vorträge und Aufsätze*, vol. I, A. Francke, Berne 1947, traducerea franceză în: *Introduction à l'analyse existentielle*, coll. Arguments, Les Éditions de Minuit, 1971, p. 123.

² Ibid. p.130

intuitive, *tema*, acum, devine determinantă. ³ În cursul acestei aventuri exploratorii, pe care el o apreciază ca și *creatoare* și nu doar receptoare la cele două extremități ale unui parteneriat imposibil de redus la doi protagoniști, adică implicând un cuplu de persoane într-o poziție egalitară, unindu-și eforturile în timpul cuceririi ce tatonează un orizont conjugat perceput împreună, reconstrucția descrisă de Binswanger drept "reflectată" ar putea să admită trei registre întrețesute de declinare și trăire împreună: cel al unei reflecții, în sensul intelectual al termenului, a unui pacient invitat să gândească firul propriei sale existențe în compania unui practician care îl ia în considerare împreună cu el, unde fiecare este implicit invitat să integreze o refracție a celuilalt asupra propriei sale existențe. Aceste trei reflecții sunt ele însele chemate să se ajusteze în mod constant una la cealaltă, ca într-o fugă muzicală, în numele, în amintirea și virtutea unei apartenențe comune la originile umane. Insesizabil, am trecut de la un conținut la o *temă*, adică un ansamblu organizat și semnificativ purtând spre o destinație, o realizare și o împlinire de sine.

O altă experiență, aparent anecdotică așa cum se întâmplă frecvent în abordarea fenomenologică, va servi drept a doua ilustrare. Situată de data aceasta în mijlocul parcursului terapeutic, ea relatează un banal schimb de replici telefonic cu una dintre pacientele mele. "Bună dimineața, doamnă Martin, ce mai faceți?" -astfel se prezenta debutul apelului meu, pe care toată lumea va fi de acord să îl recunoască ca nefiind o introducere dintre cele mai inventive. "Sunt bine; mă pregătesc să fac o baie de soare pe un șezlong pe terasa mea ... ", mi-a răspuns ea vesel. Începând din acest moment ar fi prezumpțios să pretindem că anticipăm continuarea dialogului nostru, pe care îl voi restitui în extenso imediat. - "Și sunteți sigură că meritați acest lucru?" – așa se prezintă interpelarea mea următoare, mult mai surprinzătoare și mai brutală decât prima, la care pacienta noastră răspunde instantaneu "Ah, vă recunosc!" Privat de contextul său, acest schimb de replici rapid, imediat, rămâne incomprehensibil. Trebuie să începem cu tonul de enunțare a acestor două propoziții scurte, amuzat și farsor la fiecare extremitate a contactului la distanță care ne conectează. Să adăugăm că, de trei ani de când ne întâlnim, un sentiment de vinovăție venit de departe, și deci de prea multe ori extensibil la situații în care nu ar avea niciun motiv legitim să se aplice, a făcut obiectul multor conversații, până la a deveni între noi un

³ Ibid.

subiect dedicat ironiei sau glumelor (de tot felul), pentru care nu ratez nici o oportunitate de a-l reactiva, măcar pentru a ne asigura și reasigura, și unul și celălalt, de evoluția sa. Acesta este, evident, motivul pentru care, din cauza acestei insistențe plăcute, ea "mă recunoaște". Ea mă "recunoaște", desigur, prin acest mod de a reveni la esențial sub pretextul celor mai comune situații, prin acest mod de a sublinia acest lucru într-un moment în care se așteaptă cel mai puțin, sau prin stilul decalat, vesel și glumeț al intervenției mele. Cu toate acestea, nu numai pe mine mă "recunoaște" în abordarea ei, ci și pe ea însăși, într-o convergență subterană nu numai între persoanele noastre, ci mai ales între cele două personalități ale noastre, în căutarea unei joncțiuni una cu cealaltă, care colorează acest scurt schimb. Acesta este de altfel și motivul pentru care, de vreme ce a ajuns imediat după subiectul apelului său, confirmarea următoarei noastre întâlniri, o relansez sub forma unei identificări inverse, puțin ridicolă, dar amuzantă prin faptul că continuă să 'apese pedala' pe îndoielile față de propria persoană: "Sunteți sigur că merit să vă întâlnesc?" Această secvență scurtă ar avea de câștigat dacă ar fi mai îndelung analizată, luând în considerare istoria acestei paciente și a problemelor sale; să păstrăm însă esența, și anume căutarea comună a unei poziții durabile și, de ce nu, agreabile cu privire la sine însuși și la altul, jucând de fiecare parte pe șublerul (calibrarea) ajustării identificatorii.

Confruntându-se cu aceste « forțe în mod normal dezechilibrante și dezadaptative », cu aceste « slăbiciuni umane naturale », pe care le numește în termeni voluntari non patonomici, Eugène Minkowski se preocupă să găsească răspunsuri care să includă caracteristici de această natură, din această viață din care provin... « în mod natural ». Și atitudinea recomandată de Minkowski este aceea de a ne aproviziona cu acest « natural » care este convenabil să fie cultivat pe baza întâlnirilor în loc de tehnici, în loc de procedee sau proceduri cognitive, raționale și care sunt derulate în mod liniar și fără emoție. Doar reflexia se poate lărgi pentru a își găsi amploarea sa veritabilă, acolo unde se combină și se întrepătrund teoria cu practica, ancorate în plaja lor unică de existență : « Grijă de a lăsa pacientului posibilitatea de a realiza singur progrese în afara tratamentului este, în viziunea noastră, departe de a constitui un dezavantaj. De ce ar fi altfel ? Tehnica probabil ar pierde în acest fel din precizie; dar are o 'tehnicitate excesivă', astfel că își permite această pierdere; imprecizia în acest domeniu nu este uneori altceva decât expresia

irațională a înțelegerii umane. Pentru a se înțelege încă o dată, nu vrem să formăm tehnicieni, ci psihiatri. »⁴ Formula se poate aplica în mod evident atât acestei profesii cât și profesiei de psiholog, dar și în multe alte profesii în care aspectele relaționale sunt în centrul activității, nu neapărat terapeutice ci de înțelegere a unei situații umane.

Poate părea ciudat de a revendica imprecizia ca principiu metodologic într-un secol în care precizia și rigoarea se erijează în adevăruri totale, dacă nu chiar totalitare, mai ales în zilele noastre spre deosebire de acea epocă în care acest psihiatru autentic își expunea ideile. În tot acest timp ni se pare indispensabil de a înțelege și de a concepe aceste fluctuații ca pe o « aproximare », altfel spus ca pe o formă de apropiere, de reapropiere cu celălalt, nu într-un mod direct și riguros, ci prin mici apropieri adaptative succesive. Aceasta nu va forma niciodată practicieni adepți ai abstractului, inconstanței, ai inconsecvenței, indeterminării, nerezolvării, neavând un punct comun cu acest obiectiv; Față de alte abordări, ei se disting chiar prin tenacitatea, constanța și coerența intenției subiacentă la cea mai mică intenție de intervenție, care este bineînțeles « în afara cadrului », așa cum arată exemplul nostru.

Pledoaria lui Minkowski pentru o formă « imprecisă » ni se pare că urmează această intenție, aceea a unei « însușiri sănătoase », adică neposesivă, nedominoare față de celălalt, , dar în mod just detașată de orice veleitate de a se înălța deasupra lui într-o familiarizare cu lumea sa, cu « îmblânzirea » sa, o manieră de a se articula la o parte din sine însuși. Modul aluziv, condus de ambiguitate, de sugestie, în sensul atenuat și nedogmatic al termenului, adică prin metaforă, după cum indică Minkowski, pare să fie în corespondență perfectă cu o mișcare vitală din care face parte și pe care o respectă.

Această figură enunțiativă este, deopotrivă, pusă în mișcare și imobilă, de această dată într-un ritm, subliniază din nou acest mare psihopatolog, cu promenada, disperată după afinitatea cu entuziasmul sau precipitarea, dar bogată în vecinitatea armonioasă cu rătăcirea, cu plimbările fără țintă, cu băjbâitul : « "mersul pe jos" ne oferă propriul ritm al vieții noastre umane. Și boala

⁴ E. Minkowski : « Psihiatrie, psihoterapie, relațiile cu bolnavul și cu marele public », *Analele medico-psihologice*, 1953, 111e année, 2, pp. 309-328, republicat în Eugène Minkowski, *Scrieri clinice*, texte reasamblate de Bernard Granger, Toulouse, Érès, 2002, p. 171.

are, de asemenea, propriul ritm. Ea se aliniaza pietonului » căci « boala est un tot vivant, la fel cu organismul pe care îl afectează » (pg. 161).

« Există niște exigențe aici! » Chiar prin această exclamație, atât de neașteptată și care pare mai degrabă în decalaj față de cursul intonației punctuale a dialogului nostru, se exprima unul dintre pacienții noștri în urma unui parcurs de 20 de ani. Este o constatare cu un accent evaluativ inedit, în această formă, sau chiar în forma unei remarci apropiate care ar fi putut să o fi precedat, atât din partea acestuia, cât și din partea altor persoane care erau familiarizate cu consultația noastră. Este o observație laconică, incisivă și penetrantă față de care eu nu sunt recuperat cu adevărat, din cauza efectelor destabilizatoare pe care le-a provocat în mine rezonanțele pe care încă continuă să le provoace pe fundațiile discrete ale unei practici, a unor presupozii sau repercusiuni teoretice neformulate, dezvăluite brusc, cu o uluitoare perspicacitate și pornind de la o alteritate care nu ar fi trebuit să-și facă deloc griji.

Cum ar fi putut acest pacient să ajungă la o astfel de concluzie, chiar dacă parcursul nostru comun nu a fost niciodată inaugurat printr-o stipulare anterioară și nici nu a fost punctat ulterior prin menționarea unui cadru, a unor directive, a unor presupozii, a unor dispozitive sau a unui contract, după cum a devenit atât de la modă în ziua de azi în lumea unei psihologii, din păcate, de prea multe ori reduse pentru a dezvălui cele mai grave tendințe din lume foarte pe scurt? Nu mai erau necesare unele imperative de revizuire sau de reamintire a unei presupuse reglementări pe parcursul întregii noastre lungi istorii de schimburi. Singura propunere inițială pe care o putem aminti a fost invitația periodică a pacientului, cel puțin o dată pe săptămână, la întrevederile noastre, fără chiar să pretindem o echivalență financiară, cum se întâmplă în practica curentă: am avut de fapt privilegiul de a mă putea dispensa de aceste pretenții financiare în timpul întregii cariere, ca practicant plătit de instanțele colective și nu de o clientelă, ceea ce mi s-a părut întotdeauna a acorda, de o parte și de cealaltă, o libertate suplimentară și generoasă. Cum ar fi putut deci să apară acest sentiment, atât de abrupt și de categoric în declarația sa, dacă nu ar fi ținut de condițiile formulate sau reafirmate de niște instrucțiuni sau reglementări, dacă nu dintr-o atitudine care era atât subiacentă, cât și probabil transparentă deși fără cunoștința mea, și din principiile care determină orientarea sa esențială? Pe drept cuvânt și pentru a fi înțeleși corect, nu sunt exigențele mele care s-au dovedit a fi ridicate, reproșate sau opuse ca fiind

inaccesibile; și chiar dacă ar fi așa, atunci ar transpune doar printr-un halou de indeterminare flotantă : "există exigențe", nu "aveți exigențe", pentru a rămâne la ceea ce este expus într-adevăr. În consecință, nu este necesar să se atribuie sursa acestei impresii, atât de difuză în receptarea ei prin modul de formulare, unei serii de injoncțiuni provenind doar din partea practicianului sau a unei observări tehnice imposibile de satisfăcut; cauza se află în altă parte: în determinanții care depășesc cei doi protagoniști ai acestei aventuri, aventură față de care sunt totuși dependenți în mod solidar, deoarece provine din afilierea lor existențială comună. "Aici", așa cum interlocutorul nostru precizează atât de bine de-a lungul parcursului nostru, printr-o localizare mai amplă, este sugestia unui domeniu comun și nu alocarea unui teritoriu care ar fi exclusiv pentru mine; în nici un caz acest spațiu nu este circumscris biroului în care ne aflăm, ci corespunde unui "la noi (acasă)", un fel de Mitsein (noțiune a lui Heidegger care reprezintă "a fi cu"), departe de vreo revendicare de proprietate, și necorespunzând unui "la mine (acasă)", fie că este vorba de un spațiu al meu sau al lui. "Aici, împreună! ", am putea insista asupra substanței, fără a fi absolut indispensabil, pentru că o situație sau o aluzie se dovedește a fi mult mai promițătoare decât o accentuare care riscă în mod steril și poate chiar dăunător prin exces.

Printr-o coincidență incredibilă, deznodământul prezentării noastre este adaptat la viziunea retrospectivă a unui parcurs, pe care îl livrăm pentru a finaliza o formă care se realizează printr-o incompletitudine superbă. Deznodământul se celebrează printr-o prelungire minunată a unei note muzicale nișate între liniile unei gramatici aproximative în acest email primit la câțiva ani după decizia comună de încetare a întâlnirilor noastre cu un tânăr pacient care, după multe erori, pare să fi găsit calea recunoscută și recunosătoare pentru o realizare durabilă a existenței.

Bună seara!!

Permiteți-mi să vă scriu pentru că de fiecare dată când reușesc ceva nu mă pot abține în a crede că într-un anumit fel este datorită dvs. !!! așa că vă mulțumesc pentru că m-ați ajutat să reurec panta, vă mulțumesc pentru că m-ați ajutat să îmi recâștig puțin încrederea în mine și, în special, vă mulțumesc că m-ați ajutat să îmi gestionez angoasele și datorită acestui fapt mi-am luat în sfârșit permisul de conducere :)! Știu că pentru majoritatea oamenilor aceasta este doar o

formalitate, dar pentru mine a fost o cale lungă și grea de a reuși să-mi gestionez stresul! Am încercat de 2 ori și îmi pierdeam abilitățile practice prin faptul că mă simțeam judecat (exact așa se exprimă pacientul) încât nu mai puteam face nimic! și a treia oară a mers bine !!!! Asta e ... !! În cele din urmă nu vă faceți griji, încă mai pun întrebări ciudate, încă mai iau (exact așa se exprimă pacientul) Atarax din când în când, nu dorm foarte bine și îmi spun că dacă totul merge bine, înseamnă că asta ascunde neapărat ceva suspect!

Mai veniți joia la Centrul Spitalicesc?

În orice caz, sper că sunteți bine și că totul merge așa cum vă doriți.

Să aveți o seară foarte bună.

Dragă C ...

Nu ezitați să vă permiteți. Sunt întotdeauna fericit să aud veștile dvs., precum și descrierea acestor pasaje simbolice prin care treceți și în care mă asociați în gândire. Sunt implicat puțin în inițiativa succesului permisului dvs. de conducere față de implicarea pe care o am în permisul dvs. de a VĂ conduce ... Din momentul în care ați acceptat să VĂ conduceți fără preocuparea prioritară sau exclusivă de a fi judecat de ceilalți, restul nu este decât o formalitate ...! Din fericire, după cum spuneți, mai aveți încă unele neliniști existențiale care să vă înfrumusețeze viața și să-i dea puțină mirodenie, altfel totul ar rămâne tern și monoton. Nu este ușor să te obișnuiești cu fericirea fără a avea un gând secundar în spatele acesteia, aceasta necesită o cultivare și întreținere zilnică.

Pentru Binswanger, orice proiect psihoterapeutic, demn de acest nume, nu are ca scop inițial sau esențial, nici în mod prioritar, o îmbunătățire a confortului pacientului, ci implică înțelegerea propriilor acțiuni și înțelegerea de sine în tot acest parcurs. Acest aspect este sintetizat și subliniat în pasajul unei declarații mature din 1958 în care scrie: "Astfel, analiza existențială nu conduce numai la psihoterapie, ci și la propria înțelegere a psihoterapiei. Toată psihoterapia, se poate spune într-un alt mod că se dovedește a fi în același timp o "meta-psihoterapie", ea continuă să se redefinească de-a lungul scrierilor neconținute și care sunt mereu reinventate pornind de aici. În timp ce abordarea naturalistă, de o cauzalitate liniară, utilizată în științele

experimentale, studiază modul în care este determinat omul, abordarea fenomenologică și existențială încearcă să înțeleagă, prin investigația sa și descoperirile care decurg din ea, cum omul este determinat prin includerea lui în mod antropologic ca om și subiectiv ca persoană.

În ce fel ar fi o înșelăciune, o nerușinare sau o rușine în recunoașterea acestor fragilități care sunt în noi, dar care ne și animă? Mai altruist și pragmatic, putem ghici, cu toate acestea, subiacent, că este aspirația de a utiliza experiențele provenite din propriile traseuri periculoase pentru a încerca să fim în beneficiul altora. Intervenția noastră se exercită astfel în memoria suporturilor care au fost manifestate în aceste circumstanțe în care ne-am simțit noi înșine cuprinși de groază, de detresă, de siderare, de solitudine: gesturi prestabilite sau neașteptate, timide sau exuberante, neîndemânatică sau stîngace, atât de pătrunzătoare, în orice caz, în aplicabilitatea lor la o solidaritate în timpul depășirii acestor stînci în mijlocul splendid al unei mări furtunoase. Într-o manieră mai generală, rămâne plăcerea schimburilor în jurul acestor situații critice și a înrădăcinării lor umane. Ieșind dintr-o aventură tenebroasă, una dintre pacientele mele a devenit conștientă de faptul că ea nu s-a eliberat doar dintr-o pasă proastă, ci și că de acum înainte este sub acoperișul faptului care a chinuit-o. Ea a găsit o inspirație subsidiară în respirația sa restaurată pentru o satisfacție suplimentară, transparentă în comentariul său edificator care de acum înainte nu are de ce să ne surprindă: „Ma bucur că am împărtășit toate aceste lucruri cu dvs. ...“. Ar fi foarte pretențios să sperăm, altfel spus, într-un epilog provizoriu.